

Ενότητα 1

Ταξίδια, τόποι, μεταφορικά μέσα

Ο θαλασσοπόρος ^{+πρεσβύομαι}

Έχω ένα καράβι, τόσο, με πανιά, ομοιοκαταλ.
θάλασσες αφήνει, θάλασσες περνά.

Αφωνος στον κίνδυνο και θαλασσομάχος,
ταξιδεύω σχίζοντας πέλαγα μονάχος.

Στου περιβολιού μας τη δεξαμενή,
τα νερά τους σμίγουν πέντε ποταμοί!

Γύρω περιμένουν στις ακτές οι κάβοι
δίπλη τους ν' αράξει τ' άσπρο μου καράβι.

Στην Ινδία, στο Βόλγα, στο Μισισσιπιπή
τρέχει το καράβι μου, πάει αστραπή.

Το φεγγάρι μέσα απ' το πυκνό πλατάνι
στα ταξίδια του όλα συντροφιά μου κάνει.

Προς τα πολυτρίχια, λίγο παρακεί,
το τιμόνι αν στρίψω, να η Αμερική.

Πίσω απ' του κισσού μας τη χλωρή κουρτίνα,
έγια μόλα, βάζω πλήρη για την Κίνα.

Το Σουέζ την Πόλη και τον Παναμά,
ως να με φωνάξει για φαΐ η μαμά.

Ρίτα Μπούμη-Παπά

Λεξιλόγιο: Θαλασσοπόρος, κάβος, κισσός, πλατάνι, πολυτρίχι, πλώρη

κάβος: απόκρημνο ακρωτήριο, карабόσκοино

πολυτρίχι: φυτό που δεν έχει ρίζες και δεν παράγει καρπό.

έγια μόλα: επιφώνημα που δίνει ρυθμό στους κωπηλάτες

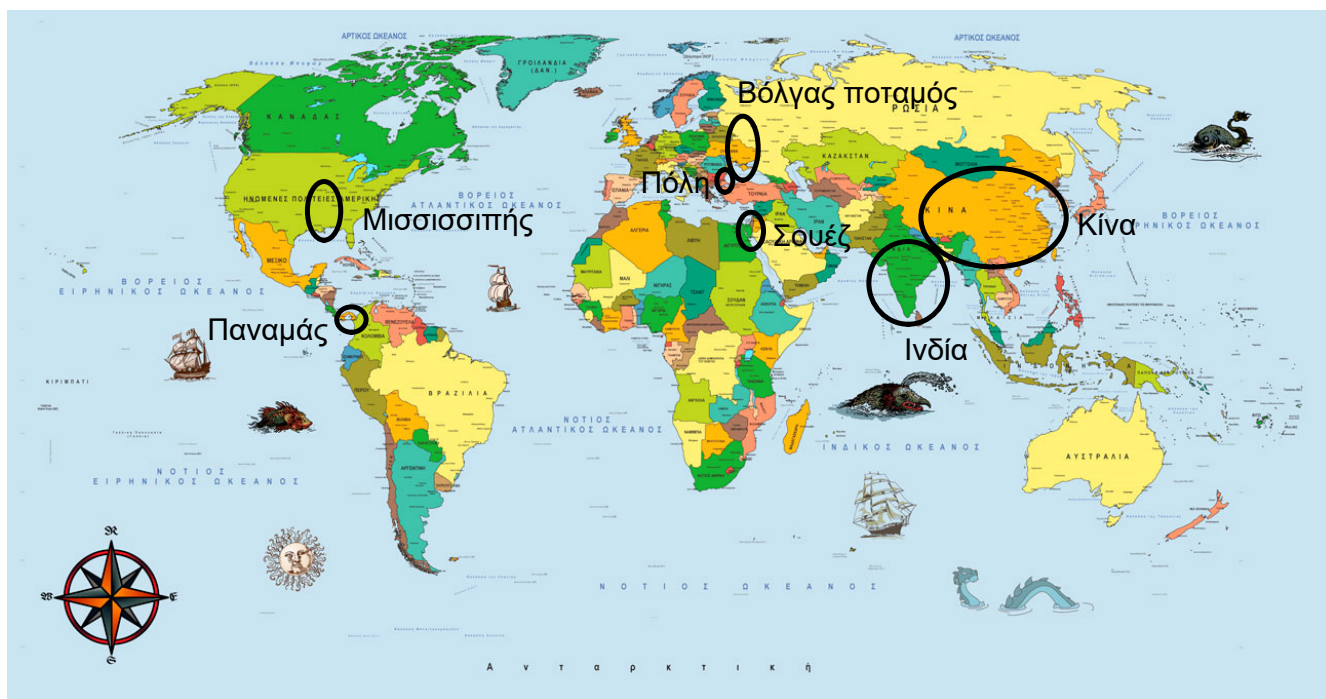
πλώρη: το μπροστινό τμήμα του πλοίου

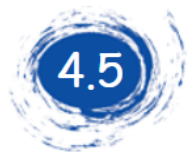
Ερωτήσεις κατανόησης:

Ποια είναι η ηλικία του θαλασσοπόρου και τελικά πόσο μακριά ταξιδεύει;

Από ποια μέρη περνάει ο θαλασσοπόρος; Να τα καταγράψετε.

Τοποθετήστε τα μέρη που "επισκέπτεται" ο θαλασσοπόρος σωστά.

Τελικό -v

Υπάρχουν ορισμένες λέξεις στις οποίες το τελικό **-v** άλλοτε παραμένει και άλλοτε χάνεται. Αυτές είναι:

- το άρθρο **την**
- η προσωπική αντωνυμία του τρίτου προσώπου **αυτήν, την**
- τα μόρια **δεν** και **μην**

Οι λέξεις αυτές διατηρούν το τελικό **-v** όταν η λέξη που ακολουθεί αρχίζει από φωνήεν ή από τα σύμφωνα **κ, π, τ**, τα δίψηφα σύμφωνα **μπ, ντ, γκ** και τα διπλά **ξ, ψ**.
Π.χ. την είδα, την κοπέλα, την ντουλάπα, δεν ξέρω

Καηστέ Ψάξε
μπ, ντ, γκ

Άρα, οι λέξεις αυτές χάνουν το τελικό **-v** όταν η επόμενη λέξη αρχίζει από ένα από τα υπόλοιπα σύμφωνα: **β, δ, γ, φ, θ, χ, μ, ν, λ, ρ, σ, ζ**.
Π.χ. τη δασκάλα, τη θυμήθηκα, δε θέλω

Στον γραπτό λόγο, το τελικό **-v** διατηρείται πάντα στον ενικό του αρσενικού οριστικού και αόριστου άρθρου (**τον, έναν**) για να αποφεύγεται η σύγχυση με το ουδέτερο οριστικό και αόριστο άρθρο (**το, ένα**).

Π.χ. τον νέο (άντρα) **αλλά** το νέο (είδηση)
έναν νέο (άντρα) **αλλά** ένα νέο (είδηση)

Το τελικό **-v** γράφεται πάντα στο άρθρο **των**, στην προσωπική αντωνυμία **αυτών, τον** καθώς και στο **σαν**.

Π.χ. των θαλασμών, αυτόν θέλει, τον φώναξε, σαν λύκος

1 Συμπληρώνω το τελικό ν, όπου χρειάζεται, στις παρακάτω προτάσεις :

- 😊 Άκουσα το ν^{αρ6.} γλύπτη να λέει στο ν^{αρ6.} επιχειρηματία ότι δε ν πουλάει το έργο του.
- 😊 Περνώ συχνά από εκείνο το ν^{αρ6.} δρόμο για να πάω σπίτι μου.
- 😊 Περιμένουμε τη ν γυναίκα ν' ανάψει τη ν φωτιά, το ν^{αρ6.} γείτονα να χτυπήσει τη ν πόρτα.
- 😊 Μη ν τολμήσεις να ξαναχτυπήσεις τη ν τσάντα σου στο θρανίο !
- 😊 Πεταχτήκαμε από το ν ξαφνικό θόρυβο στη ν αυλή.
- 😊 Δε ν πρέπει να πιστέψεις σε αυτό ν το ν^{αρ6.} ψεύτη.

2 Διαγράψω το τελικό ν όπου δε χρειάζεται, στις παρακάτω φράσεις :

την πέτρα	τη ν <u>μ</u> αθήτριά	δε ν <u>θ</u> έλω	την αλεπού
τον χειμώνα	μην αργείς	μη ν <u>μ</u> ιλάς	έναν δρόμο
την μπάλα	στον γιατρό	στον εργάτη	δεν τρώω
δε ν <u>φ</u> εύγω	τον γκρεμό	τον λύκο	μη ν <u>φ</u> οβάσαι

Ενότητα 1 Ταξίδια, τόποι, μεταφορικά μέσα

4. Συμπληρώστε τα κενά στο κείμενο βάζοντας τα ρήματα στον τύπο και στον χρόνο που ταιριάζουν, για να διαβάσετε την περιπέτεια ενός άπειρου οδηγού.

Ο κύριος Φαίδων ήταν πάντα αφηρημένος. Την πρώτη φορά που κάθισε (καθίζω)
(κάθομαι) στη θέση του οδηγού, χρειάστηκε → -ηκα -ηκα (χρειάζομαι) μισή ώρα για να
θυμηθεί πού βρίσκονταν (βρίσκομαι) τα κλειδιά. Τελικά τα
..... ανακάλυψε (ανακαλύπτω) στην πόρτα του αυτοκινήτου.

Ακούστε τι έγινε (γίνομαι) σήμερα το πρωί. Πρώτα
..... διέσχισε (διασχίζω) τη διασταύρωση χωρίς να σταματήσει στο κόκκινο φανάρι.

Χάος! Τα άλλα αυτοκίνητα κόρναραν (κορνάρω) ασταμάτητα, οι οδηγοί
..... χειρονομούσαν (χειρονομώ) και ούρλιαζαν (ουρλιάζω). Εκείνος μέσα
στον πανικό του ανέπτυξε (αναπτύσσω) ταχύτητα και ξαφνικά
..... βρέθηκε (βρίσκομαι) να οδηγεί πάνω στην πηλασία Έκλεισε
(κλείνω) τα μάτια του σφιχτά και αρπάχτηκε (αρπάζομαι) από το τιμόνι, ήες
και μπορούσε (μπορώ) να σταματήσει (σταματάω) το αυτοκίνητο με
αυτό τον τρόπο. Οι πεζοί σκορπίστηκαν (σκορπίζομαι) σε διάφορες κατευθύνσεις
πανικόβλητοι. Από θαύμα δε συνέβη (συμβαίνει) κάποιο ατύχημα.

Όταν πια το αυτοκίνητο ακίνητοποιήθηκε (ακίνητοποιούμαι) σε ένα παγκάκι, ο
κύριος Φαίδων άνοιξε (ανοίγω) τα μάτια του και απόρησε
(απορώ): «Πότε φύτρωσε εδώ αυτή η πηλασία;».

κείμενο της συγγραφικής ομάδας

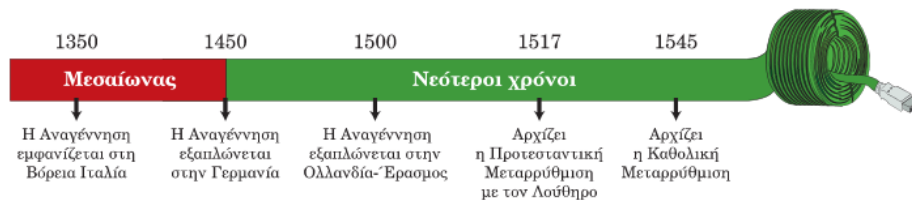
Κεφάλαιο 1

Η Αναγέννηση και η Θρησκευτική Μεταρρύθμιση

Η πνευματική και καλλιτεχνική κίνηση που εμφανίστηκε στην Ευρώπη στα μέσα του 14^{ου} αιώνα ονομάζεται **Αναγέννηση**. Στη διάρκεια της εκφράστηκαν νέες ιδέες, οι οποίες επηρέασαν πολλούς τομείς της ζωής των ανθρώπων. Κατά τον 16^ο αιώνα οι νέες ιδέες επεκτάθηκαν και στο χώρο της θρησκείας, οδηγώντας στη **Θρησκευτική Μεταρρύθμιση**.

◀ ▲ Φλωρεντία, η «ηρωτεύουσα» της ευρωπαϊκής Αναγέννησης, σε σύγχρονη φωτογραφία και σε χαρακτηριστικό της εποχής της Αναγέννησης

✓ Οι εξελίξεις στην Ευρώπη κατά τους Νεότερους Χρόνους

Η Αναγέννηση εμφανίστηκε πρώτα στην περιοχή της Βόρειας Ιταλίας και μέσα σε δύο αιώνες διαδόθηκε σε ολόκληρη την Ευρώπη. Κατά την Αναγέννηση οι άνθρωποι του πνεύματος στράφηκαν στη μελέτη του αρχαίου ελληνικού και του ρωμαϊκού πολιτισμού. Σ' αυτό βοήθησαν σημαντικά και Έλληνες λόγιοι, που κατέφυγαν στη Δυτική Ευρώπη αμέσως μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης (1453).

Ένα κίνημα της Αναγέννησης, που εμπνεύστηκε από την ελληνορωμαϊκή αρχαιότητα, ήταν ο Ουμανισμός (Ανθρωπισμός). Οι Ουμανιστές, πιστεύοντας στην αξία της γνώσης, έδωσαν έμφαση στον άνθρωπο και στις δυνατότητές του. Η διάδοση των ιδεών του Ουμανισμού διευκολύνθηκε πολύ από την εφεύρεση της τυπογραφίας.

ως εδώ

Την εποχή αυτή τέχνες, όπως η ζωγραφική, η γλυπτική και η αρχιτεκτονική, γνωρίζουν μεγάλη άνθηση. Μεγάλες μορφές της Αναγέννησης ήταν οι ζωγράφοι Σάντρο Μποτιτσέλι, Λεονάρντο Ντα Βίντσι, Μικαήλ Άγγελος και Ραφαήλ καθώς και ο αρχιτέκτονας Φίλιππος Μπρουνελέσκι. Σπουδαία προσωπικότητα ήταν και ο Ολλανδός θεολόγος και φιλόλογος Έρασμος, που θεωρούσε ως αρετές την καλοσύνη και την ανοχή. Την αγάπη για τα ανθρώπινα δημιουργήματα διέδωσε με τα έργα του ο Άγγλος θεατρικός συγγραφέας Ουίλιαμ Σαίξπηρ. Στην Ισπανία διακρίθηκαν ο Μικαήλ Θερβάντες με το μυθιστόρημα «Δον Κικώτης» κι ο ζωγράφος Δομήνικος Θεοτοκόπουλος ή Ελ Γκρέκο (Ο Έλληνας).

Εκτός όμως από τα γράμματα και τις τέχνες, αναπτύχθηκαν και οι επιστήμες. Την περίοδο της Αναγέννησης διατυπώθηκαν οι αστρονομικές θεωρίες του Κοπέρνικου και του Γαλιλαίου, ενώ θελιώθηκε πολύ η ανατομία και η ιατρική.

Στις αρχές του 16^{ου} αιώνα (1517) με τη Θρησκευτική Μεταρρύθμιση οι νέες αυτές ιδέες άρχισαν να επηρεάζουν και τη θρησκεία. Η πρώτη φάση της ονομάζεται Προτεσταντική Μεταρρύθμιση. Οι Προτεστάντες, με επικεφαλής τον Γερμανό μοναχό Μαρτίνο Λούθηρο, εναντιώθηκαν στην εξουσία του Πάπα και στις καταχρήσεις της και δημιούργησαν ξεχωριστή γερμανική εκκλησία. Παρόμοιες ήταν οι εξελίξεις στην Αγγλία αλλά και στην Ελβετία, με πρωτεργάτη τον Ιωάννη Καλβίνο. Η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία αντέδρασε στην Προτεσταντική Μεταρρύθμιση με την Καθολική Μεταρρύθμιση, προσπαθώντας με μια σειρά από μέτρα, όπως για παράδειγμα την ίδρυση θρησκευτικών ταγμάτων, να φέρει και πάλι τους Προτεστάντες με το μέρος της.

Την περίοδο της Αναγέννησης συχνοί ήταν οι πόλεμοι μεταξύ Προτεσταντών και Καθολικών. Από την άλλη πλευρά όμως, ενισχύθηκε η πίστη στη λογική και στην αυτονομία του ανθρώπου ενώ αναπτύχθηκε, κυρίως στο αγγλικό πολιτικό σύστημα, η αρχή της αντιπροσωπευτικής εξουσίας.

Γλωσσάρι

Μεσαίωνας: Έτσι ονομάζεται, η χρονική περίοδος από τη διάλυση της Δυτικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας έως την Αναγέννηση (5^{ος} – μέσα 15^{ου} αιώνα). Η περίοδος αυτή συμπίπτει σχεδόν με τα χρόνια της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.

Τυπογραφία: Η εκτύπωση βιβλίων με τη χρήση κινητών στοιχείων από μέταλλο. Η χρησιμοποίηση τυπογραφικών στοιχείων ξεκίνησε το 1041 από την Κίνα. Τελειοποιήθηκε από τον Γερμανό Ιωάννη Γουτεμβέργιο.

Αστρονομικές θεωρίες: Έτσι αποκαλούνται οι θεωρίες που περιγράφουν την κίνηση των πλανητών. Ιδιαίτερα γνωστή είναι η ηλιοκεντρική θεωρία του Κοπέρνικου, που δημοσιεύθηκε το 1543. Σύμφωνα με αυτήν, η Γη και οι άλλοι πλανήτες κινούνται γύρω από τον ήλιο σε ομόκεντρους κύκλους. Έως τότε οι άνθρωποι πίστευαν πως η γη είναι ακίνητη και αποτελεί το κέντρο του σύμπαντος.

Αντιπροσωπευτική εξουσία: Η εξουσία που ασκείται μέσω αντιπροσώπων, οι οποίοι εκλέγονται από το λαό.

Κεφάλαιο 1ο Φυσικοί αριθμοί

Καθημέρα, φίλε μου Αριθμέ

Διαβάζω και γράφω φυσικούς αριθμούς.
Κατανοώ την αρχή της διαδοχής στην ακολουθία των φυσικών αριθμών.
Μαθαίνω την αξία των ψηφίων ενός φυσικού αριθμού.

Δραστηριότητα 1η

Οι μαθητές της Στ' τάξης του 64ου Δημοτικού Σχολείου Θεσσαλονίκης, στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού προγράμματος SOCRATES/COMENIUS, αναζήτησαν στοιχεία για τους ανήλικους εργαζόμενους στην Ελλάδα.

Στον διπλανό πίνακα περιλαμβάνονται τα στοιχεία που συγκέντρωσαν.

- Ταξινομήστε τους αριθμούς του πίνακα σε ομάδες, ανάλογα με το πλήθος των ψηφίων τους.

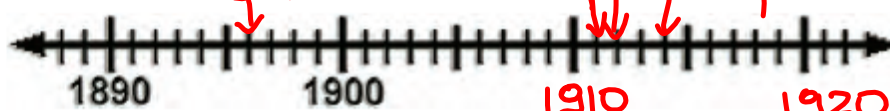
(2ψηφία) **30, 32, 58, 41**
(3ψηφία) **679, 556, 273, 664, 199, 448, 397**
(4ψηφία) **3.053, 8.074, 1.766, 3.654, 4.384, 4.816, 8.857**
(5ψηφία) **22.798, 16.470, 16.373, 83.989**

- Σε ποιον από τους αριθμούς το ψηφίο 2 έχει τη μεγαλύτερη αξία; **22.798 (ΔΧ)**
- Πόσα παιδιά μικρότερα από 15 ετών εργάζονταν στην Ελλάδα το 1996; **4.816**
- Πόσοι έφηβοι 15-18 ετών εργάζονταν σε βιομηχανίες; **16.470**
- Σε ποιον κλάδο εργάζονταν οι περισσότεροι ανήλικοι; **γεωργία και κτηνοτροφία**
- Συζητήστε στην τάξη για τη σημασία των αριθμών στην εξαγωγή συμπερασμάτων.

Ανήλικοι εργαζόμενοι ανά τομέα απασχόλησης στην Ελλάδα		
Τομέας Απασχόλησης	Ηλικία	
	10-14	15-18
Γεωργία, κτηνοτροφία	3.053	22.798
Αλιεία	30	679
Ορυχεία- λατομεία		32
Βιομηχανία	556	16.470
ΔΕΗ, Υδρευση, Φ. Αέριο		58
Κατασκευές	273	8.857
Εμπόριο	664	16.373
Ξενοδοχεία, εστιατόρια	199	8.074
Μεταφορές		1.766
Τράπεζες		448
Άλλες δραστηριότητες	41	3.654
Παροχή υπηρεσιών		4.384
Οικιακό προσωπικό		397
ΣΥΝΟΛΟ	4.816	83.989

Πηγή: ΕΣΥΕ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, 1996

Δραστηριότητα 2η

Να τοποθετήσετε στην ιστορική γραμμή τα ακόλουθα ιστορικά γεγονότα.

- A.** Οι πρώτοι σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες **1896**
- B.** Δεκαέξι χρόνια μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες γίνεται ο Α' Βαλκανικός πόλεμος. **1.912**
- Γ.** Δύο χρόνια μετά αρχίζει ο Α' Παγκόσμιος πόλεμος, που διαρκεί 4 χρόνια. **1.914, 1.918**
(Σημειώστε την αρχή και το τέλος του.)
- Δ.** Η λήξη του πολέμου βρίσκει τον Οδυσσέα Ελύτη στην Αθήνα σε ηλικία 7 ετών. (Σημειώστε τη χρονολογία της γέννησής του.) **1.911**

Πολλές φορές στη ζωή μας χρησιμοποιούμε αριθμούς για να εκφράσουμε ένα πλήθος ή μια σειρά. Λέμε, για παράδειγμα, ότι από τους 23 μαθητές της τάξης στη γραμμή ο Γιάννης είναι 1ος. Οι αριθμοί 23 και 1 ονομάζονται «φυσικοί αριθμοί».

Φυσικοί αριθμοί
Οι αριθμοί: 0, 1, 2, 3, 4, 5, ..., 99, ..., 1000, ... λέγονται **φυσικοί αριθμοί**.
Κάθε φυσικός αριθμός, εκτός από το 0, σχηματίζεται από τον προηγούμενό του, με την πρόσθεση του αριθμού 1.

Για τη γραφή όλων των φυσικών αριθμών υπάρχουν δέκα ψηφία: 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9.
Το ίδιο ψηφίο, ανάλογα με τη θέση του στον αριθμό, δηλώνει μονάδες, δεκάδες, εκατοντάδες, χιλιάδες κ.λπ.

Παραδείγματα

Ο αριθμός 6 έχει επόμενο τον αριθμό 7, ο αριθμός 99 τον αριθμό 100, ο αριθμός 1000 τον αριθμό 1001 κ.ο.κ.

Ο αριθμός 434 σχηματίζεται με τα ψηφία 4 και 3. Για τον σχηματισμό του αριθμού 11, χρησιμοποιήσαμε μόνο το ψηφίο 1.

Εφαρμογή 1η
Να γραφεί με ψηφία ο αριθμός **επτά εκατομμύρια δεκαπέντε χιλιάδες εννιακόσια δύο**.
Λύση
Κάθε ψηφίο διαβάζεται ανάλογα με τη θέση του στον αριθμό. Το ψηφίο μηδέν (0) δεν διαβάζεται, αλλά γράφεται για να κρατά τα άλλα ψηφία στη σωστή τους θέση και δηλώνει ότι λείπουν οι μονάδες της θέσης που κατέχει.
Στους αριθμούς που έχουν περισσότερα από τρία ψηφία, για λόγους ευκολίας στην ανάγνωση, χωρίζουμε με μία τελεία κάθε τριάδα ψηφίων, αρχίζοντας από τις μονάδες (δεξιά).
Έτσι, θα γράψουμε τον αριθμό 7015902 χρησιμοποιώντας τις τελείες διαχωρισμού:

Μονάδες εκατομμυρίων	Εκατοντάδες χιλιάδων	Δεκάδες χιλιάδων	Μονάδες χιλιάδων	Εκατοντάδες	Δεκάδες	Μονάδες
7.	0	1	5.	9	0	2

Εφαρμογή 2η
Τι φανερώνει το ψηφίο 2 στους παρακάτω αριθμούς;
α. 102 **β.** 1.020 **γ.** 12.618 **δ.** 548.281 **ε.** 32.405.186
Λύση
α. μονάδες, β. δεκάδες, γ. μονάδες χιλιάδων, δ. εκατοντάδες, ε. μονάδες εκατομμυρίων

Ερωτήσεις για αυτοέλεγχο και συζήτηση
Στο κεφάλαιο αυτό συναντήσαμε τον όρο **φυσικός αριθμός**. Μπορείς να τον εξηγήσεις με δικά σου παραδείγματα;
Σημειώστε αν είναι σωστές ή λάθος και συζητήστε τις παρακάτω εκφράσεις: **Σωστό** **Λάθος**

☛ Το μηδέν ως ψηφίο δηλώνει ότι δεν υπάρχουν μονάδες μιας τάξης.

☛ Ανάμεσα στο 10 και το 40 το ψηφίο 3 εμφανίζεται 5 φορές.

☛ Οι μονοψήφιοι φυσικοί αριθμοί είναι 9.

